

109421

Dagbladet 22/1 -96

To rettsoppgjør

I Dagbladet 6. januar har Baard Borge en kronikk om landssvikoppgjøret.

Synspunktene er ikke spesielt originale eller klare. På ett punkt har Borge et poeng: Oppgjøret i politiet fore-

DEBATT

gikk etter andre prinsipper enn det øvrige oppgjør, noe som historikeren Nils Johan Ringdal har vært inne på tidligere.

Politiet fikk et annet rettsoppgjør enn andre borgere etter krigen, hevder hogskolelektor Olav Engen i en kommentar til Baard Borges kronikk 6.1.

I sin nyutkomne bok om de hemmelige tjenester, «Mistenksomhetens pris», har Alf R. Jacobsen interessante tilleggsopplysninger. Den kjente motsetningen mellom Overvåkingspolitiet og den militære etterretningen har sin opprinnelse i emigrantmiljøet i London under krigen. Regjeringstilhenger og tidligere motdagist Wilhelm Evang kontrollerte norske flyktninger, bl.a. for å avsløre evt. tyske agenter. Som biprodukt fikk man en mengde personopplysninger, bl.a. om politiske holdninger. Her har vi opphavet til den senere så omtalte politiske overvåkingen.

I London-miljøet var det ulike syn på prinsippene for etterkrigsoppgjøret. Ved frigjøringen var de regjerings-tro etterretningsfolkene Wilhelm Evang, Kristian Gleditsch m.fl. tidlig på pletten. Løpet ble lagt før det ordinære politiet kom på banen. Utgangspunktet var at medlemskap i NS og tilknyttede organisasjoner i seg selv var straffbart. Følgelig feide man med seg alt med NS-tilknytning, fra sykepleiere i Røde Kors til XU-agenter som på ordre hadde infiltrert okkupasjonsstyret.

Med ett unntak. Man trengte et samarbeidsvillig og fungerende politi for å kunne gjennomføre den formidable oppgaven som landssvikoppgjøret var. Men i politiet var over 40 % medlemmer av NS. Andelen var omtrent lik for dem som var tilsatt før krigen og dem som ble rekruttert under krigen. En av konsesjonene myndighetene måtte gi, var å la politiet foreta oppgjøret etter sitt eget hode, ikke regjeringens. Resultatet var at flere NS-medlemmer kunne fortsette i politiet etter krigen, og til og med fortsette karrieren.

La oss ta et eksempel: I 1942 deltok politifullmektig A i deportasjon av jøder og arrestasjon av motstandsmann X. I 1943, etter Stalingrad, ble han utrensket og sendt til et skånsomt fangenskap i Stutthof-leiren i Tyskland. Hans kollega B var NS-medlem, og brukte senere sin smule innflytelse slik at X ble satt fri. For tradisjonelle politifolk og jurister, som holdt på det gamle prinsipp at man skulle straffe gjerninger, ikke meninger, var det ikke opplagt at den uklanderlige politimannen B var større synder enn opportunisten A. Men ifølge prinsippene for det øvrige landssvikoppgjør var B den straffeskyldige. A. kunne unnskyldes – han hadde motvillig vært nødt til å gå inn i et av de mange kompromisser som livet under okkupasjonen var så rikt på.

Resultatet var altså at vi fikk to rettsoppgjør etter krigen, bygd på forskjellige prinsipper: Et mildt oppgjør for politiet, og et strengt oppgjør for de øvrige. 50 år etter krigen er det på tide at en eller annen begynner å interessere seg alvorlig for dette fenomenet.

Olav Engen